

HOE KOMT EEN DDR-MUSEUM IN MONNICKENDAM?

In de file naar Utrecht kwam een krachtige nostalgie bij me op over de glorie van de DDR, die in mijn jeugd nog niet vergaan was. Dat gevoel was verwekt door wat ik had gezien in Monnickendam. Daar is de voormalige sociaalcommunistische staat herleefd door de inzet van Friso de Zeeuw, ooit wethouder van Monnickendam, tegenwoordig een van de directeuren van Rabo Bouwfonds. Als gevolg van zijn jarenlange verzamelwoede van gebruiksvoorwerpen uit de DDR heeft hij sinds 2000 zijn garage ingericht als een klein museum. Het adres kwam ik bij toeval op internet tegen.

Bezichtiging kan na afspraak met Thea Grijsen, de vrouw van De Zeeuw. Voor 2,50 euro, een Nederlands kopje koffie bij de prijs inbegrepen, ontvangt zij de bezoeker hartelijk. Enthousiast vertelt zij alle verhalen, van hoe de hobby van haar man begon tot de gedachte 'waar laten we nu al die spullen'. Stoppen met verzamelen kon niet. Dus bleef alleen het openen van een museum over. Maar om bij het begin te beginnen, De Zeeuw was in 1985 voor het eerst in Oost-Berlijn. Hij had

interesse voor geschiedenis en voor het communisme, zonder actieve betrokkenheid in die politiek. Verder leefde er ongeloof bij hem dat de DDR zo vlak bij Nederland, in een westerse beschaving, kon bestaan. Dat was des te onbegrijpelijker doordat het Duits een verwante taal is. Ten slotte fascineerde het De Zeeuw dat de DDR in de twintigste eeuw ontstond, bestond en ten onder is gegaan. Door rond te wandelen in Oost-Berlijn, dat toen nooit gemakkelijk te bezoeken was vanwege alle eisen om er te mogen komen, raakte hij steeds meer geïnteresseerd in de vraag naar de wijze waarop mensen onder dit regime moesten leven. Uiteindelijk kwam de val van de Muur erg snel en niet al te onverwacht.

Zo kwam het dat De Zeeuw en zijn vrouw in 1990, bij Thüringse vrienden op bezoek, exemplaren begonnen aan te schaffen van de laatste voorradige originele producten uit de DDR, zoals een pet van de *Grenztruppen* – die nep bleek: een bezoeker van hun museum heeft er inmiddels op gewezen dat het bandje op de pet eigenlijk om de mouw van het uniform moet worden

gedragen. Thea Grijsen noemt het grasduinen door de producten in Thüringen 'een feest': alles wat het hart begeerde was te koop. De burgers van de voormalige DDR konden zich blijkbaar destijds niet snel genoeg van spullen ontdoen. Eindelijk kwamen de langverwachte westerse koffie *Jacobs Krönung* en *Milka Schokolade* gewoon in de winkel te liggen, in plaats van enkele keren per jaar in het *Westpäckchen* van familieleden over de grens. Geen maandenlang delen met anderen, en geen delen meer met de tijd. Toen genoot men zo lang mogelijk van een 'verrassingsei', door steeds een piepklein stukje te eten, zodat het verlangen ernaar slechts groeide. Tegenwoordig is men blij al die oude producten uit het Oosten, zoals de vieze maar beroemde *Rondo Kaffee* en de *Schlager Süß Tafel*, in de winkel aan te treffen. Maar de originele producten, naar de oude DDR-receptuur, vindt men in Monnickendam.

Friso de Zeeuw kan al een redelijke tijd terugkijken op het verleden van de DDR en op wat het met hem doet. Er is in de voormalige Oostblokstaat een hoop veranderd. Niet alleen in de steden en de straten en de gebouwen, maar ook in degenen die ze bevolken. Zo zegt hij: 'De mensen uit Oost-Duitsland vind ik meer humor en relativeringsvermogen hebben dan West-Duitsers. Hun ondernemingszin en bereidheid risico's te nemen is in het algemeen kleiner. Begrijpelijk: dat is er in veertig jaar uitgeramd. Heel soms reageert men wantrouwig, wat wellicht ook een erfenis van de DDR is. Dit zijn natuurlijk generalisaties; maar heel in het algemeen vind ik Oost-

Duitsers wat gemakkelijker in de omgang. Ze lijken iets meer op Nederlanders... Er gaat volgens mij nog een generatie overheen voordat deze verschillen zijn verdwenen.'

VITRINE

Inmiddels heeft Friso de Zeeuw ook een boek over de DDR geschreven. Alleen al de kaft roept speelse kitscherigheid op met een toch waargebeurd verleden. Het lijkt op een poppenhuis, met al die plaatjes en ouderwets ogende artikelen. De gedachte dat de DDR nog tamelijk recent een sterke greep op de eigen burgers had komt niet meteen op. Door kennis te nemen van deze absurditeit worden we bewust van de voorsprong die het Westen op het Oosten heeft gehad. Het bestaan in de DDR in de jaren negentig oogde als de jaren vijftig elders. Nederlanders zijn bekend met die nostalgie, maar dan wel naar de werkelijke jaren vijftig. De Zeeuw herkende al in de DDR van de jaren tachtig zijn jeugd door de geur van *Braunkohle* en doordat er niet alles te koop was.

Door hun initiatief zijn Friso de Zeeuw en Thea Grijsen ook op het spoor gekomen van bijzondere verhalen. Zo hebben twee Nederlandse vrienden die in de beruchte Stasi-gevangenis Bautzen II zaten, elkaar onlangs na dertig jaar teruggezien. De één had zijn ontslagbrief aan het museum geschonken, om zijn verleden te kunnen afschudden. Die brief lag een aantal maanden in de vitrine toen de ander op internet ontdekte dat er een DDR-museum in Nederland bestaat. Hij ging er naartoe en zag de ontslag-

brief met de naam van zijn vriend! Thea Grijsen heeft binnen één dag contact gelegd zodat zij elkaar in vrijheid konden ontmoeten. Zoiets zet de puntjes op de i van het verzamelen. De Zeeuw en Grijsen hebben testamentair vastgelegd dat de complete inventaris in de Stichting DDR-Collectie voor het nageslacht behouden blijft.

Er is grote belangstelling voor dit museum. Zelfs de Duitse pers komt langs voor televisiereportages en artikelen. Universiteiten bellen omdat studenten journalistiek een werkstuk moeten maken. Sommige Nederlanders brengen een bezoek vanwege vroegere contacten met de kerk in Oost-Duitsland, sommige Oost-Duitsers omdat ze toen of nu getrouwd zijn met een Nederlander. Om het *Heimweh*-gevoel voor eventjes te blussen? Het is immers niet alleen onmogelijk de tijd van de jeugd terug te halen, de DDR als staat is ook uit het zicht verdwenen.

Misschien daarom hoort men Oost-Duitsers steeds vaker uitroepen dat de Muur weer terugmoet¹. De Zeeuw bekijkt het met enige distantie: 'Uit onderzoek blijkt dat circa 20% van de Oost-Duitse mensen meent dat het in de DDR goed leven was en een deel daarvan vindt de DDR-tijd zelfs beter dan nu. En weer een deel daarvan wil de Muur terug. Een kleine minderheid, maar toch. Ik begrijp dat als je nu werkloos bent, van een kleine uitkering moet leven en ziet dat jonge mensen uit je omgeving wegtrekken (naar West-Duitsland) je gaat terugverlangen naar vroeger. Stel dat deze zelfde persoon in de DDR-tijd werk had, een redelijk inkomen, onderwijs, gezondheidszorg en deel uitmaakte van een hechte so-

ciale gemeenschap. Ik begrijp dat terugverlangen dan wel. Moeilijker vind ik te begrijpen om dat zo ver door te trekken met de uitspraak "zet de Muur maar weer terug". Dan moet de frustratie wel erg groot zijn.'

Voor de meeste Nederlanders, en ook Duitsers, is de DDR vrij onbekend. Jongeren weten amper dat er een land bestond, zelfs een stad, met een muur eromheen die het Westen buiten de grenzen hield. De Stasi is voor hun een vaag begrip. Velen kunnen zich niet indenken dat er een communistisch systeem heeft bestaan. Zelfs oudere Oost-Duitsers hebben er moeite mee te geloven dat hun leven door de DDR is vergald. En onderzoeken wijzen uit dat kinderen in West-Duitsland gek genoeg beter over de voormalige DDR geïnformeerd zijn dan die in Oost-Duitsland². In het voeren van diepzinnige gesprekken, eventueel over het verleden, was men nooit zo sterk in de Stasistaat. Een gevolg daarvan is dat niet voldoende informatie wordt doorgegeven. Het is een nasleep van veertig jaar lang mensen hun scepticisme afleren of zo te manipuleren dat het de staat goed uitkwam.

ADIDAS

Vredig lachen of huilen doet een kind als het met de grootste verbazing naar iets kijkt wat het eerder zag en graag wil hebben. Zo stond ik voor het verleden van de DDR in Monnickendam. Gelukkig lag het achter me. Het beste, weet ik nog uit 1989, was niet goed genoeg. Mijn eerste dagje inkopen doen in West-Duitsland met mijn ouders voelt nu als een verraad. Toen werkte

ik mijn moeder op de zenuwen: je moet een Adidas-rugzak voor mij kopen! Het merk in combinatie met een rugzak, want dat was toen op school 'in', maakte mij als het ware meer waard. Het besef hoe duur het was, of de vraag of mijn ouders het konden betalen, kwam niet in mij op, omdat het Westen er nu was en alles mogelijk leek te zijn – er waren geen grenzen meer.

Ongelofelijk hoe primitief de dingen in de DDR waren gemaakt, al was het met een eigen stijl van 'eenvoud'. Het is de DDR gelukt met geringe middelen vitaliteit aan voorwerpen te geven. De meeste kledingtinten waren in een soort tarnstijl. Gedekte aardse kleuren zonder een sprankeling in het groen, rood, bruin, blauw en grijs. Wel apart was dat al die producten tientallen jaren mee moesten gaan en ook meegingen. De houten kasten waren niet kapot te krijgen, zelfs met een hamer moest men er keihard op slaan om enig succes te hebben bij de vernietiging. Behalve de *Trabant*: met die kleine auto was het beter niet ergens tegenaan te botsen. Men kon deze geperste katoenvezels, want daaruit bestond het, niet repareren, wat voor zoveel andere dingen wel gold. Alles aan gebruiksvoorwerpen was op een veelvoudig gebruik ingericht. DDR-efficiency kun je het noemen. Bij mijn ouders staat nog mijn bureau, aan de ene kant te lelijk om te benutten, aan de andere kant zonder ouderdomsklachten.

Op mijn beurt verbaas ik me erover dat ik in Nederland beter met mensen

uit oudere generaties kan praten dan met leeftijdgenoten. De oudere generatie hier heeft ook een sobere manier van leven gekend, zeker tijdens de wederopbouw. Er hing een andere geur in de lucht en de mensen liepen er anders bij. Doordat er toen ook nog niet veel huishoudelijke apparaten bestonden, waren mensen veel meer aangewezen op tijdrovend handwerk. Ik herinner mij nog heel goed dat ik mijn moeder op de grote wasdag moest helpen. Ook behoorden wij tot de eersten die in huis een douche en toilet kregen. Voordien hadden wij buiten een toilet zonder stromend water, naast de mesthoop. Zo doet het initiatief van Friso de Zeeuw en Thea Grijsen me beseffen dat ik jeugdherinneringen kan ophalen met buitenlanders die mijn grootouders konden zijn.

□ Anja Fricke

www.ddr-museum.nl

Friso de Zeeuw, *Fascinatie DDR*, Malherbe & Partner BV, Weert, 2007, 29,90 euro, ISBN 9789075717709.

- [1] 'Nach einer neuen Umfrage würden 21 Prozent der Deutschen den Fall der Mauer gern rückgängig machen' (*Die Welt*, 7-11-2007).
- [2] 'Die Ergebnisse sind verblüffend, streckenweise absurd: So wissen Hauptschüler aus Bayern über die DDR besser Bescheid als Gymnasiasten aus Brandenburg. Auch Berliner Schüler schnitten schlecht ab' (<http://www.spiegel.de/schulspiegel/wissen/0,1518,534082,00.html>).